NCERT Solutions for Class 9 Sanskrit Shemushi Chapter 10 जटायोः शौर्यम्

अभ्यासः

प्रश्न 1.
अधोलिखतानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत –

(क) "जटायो! पश्य" इति का वदति?
उत्तर:
"जटायो! पश्य" इति वैदेही वदति?

(ख) जटायुः रावणं कि कथयति?
उत्तर:
"रावण! परदाराभिमर्शनात् नीचां मति निवर्तय" इति।

(ग) क्रोधवशात् रावणः किं कर्तुम् उद्यमः अभवत्?
उत्तर:
क्रोधोन्मत्त रावणः जटायु तलेन अभिजधान।

(घ) पतगेश्वरः रावणस्य कीदृशं चापं सशरं बभञ्ज?
उत्तर:
पतगेश्वर : रावणस्य मुक्तामणि विभूषितं सशरं चापं बभज।

(ङ) हताश्वो हतसारथिः रावणः कुत्र अपत्त?
उत्तर:
हताश्वो हतसारथिः रावणः भुवि अपतत्।

प्रश्न 2.
उदाहरणमनुसृत्य णिनि-प्रत्ययप्रयोगं कृत्वा पदानि रचयत
यथा –
गुण + णिनि = गुणिन् (गुणी)
दान + णिनि = दानिन् (दानी)

(क) कवच + णिनि = …………
(ख) शर + णिनि = ………….
(ग) कुशल – णिनि = …………..
(घ) धन + णिनि = …………..
(ङ) दण्ड + णिनि = …………
उत्तर:
(क) कवच + णिनि = कवचिन् (कवची)
(ख) शर + णिनि = शरिन् (शरी)
(ग) कुशल + णिनि = कुशलिन् (कुशली)
(घ) धन + णिनि = धनिन् (धनी)
(ङ) दण्ड + णिनि = दण्डिन् (दण्डी)

प्रश्न 3.
रावणस्य जटायोश्च विशेषणानि सम्मिलितरूपेण लिखितानि तानि पृथक-पृथक् कृत्वा लिखित –
युवा, सशरः, वृद्धः, हताश्वः, महाबलः, पतगसत्तमः, भग्नधन्वा,महागृध्रः, खगाधिपः, क्रोधमूछितः, पतगेश्वरः, सरथः, कवची, शरी

उत्तर:

यथा–रावणः	जटायुः
युवा	वृद्धाः
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

प्रश्न 4.
सन्धिं/सन्धिविच्छेदं वा कुरुत –
यथा – च + आदय = चादाय

(क) हत + अश्व : = ...
(ख) तुण्डेन + अस्य = ...
(ग) .... + ... = बभजास्य
(घ) .... + ... = अकेनादाय
(ङ) .... + ... = खगाधिपः

उत्तर:
(क) हत + अश्वः = हताश्वः
(ख) तुण्डेन + अस्य = तुण्डेनास्य
(ग) बभज + अस्य = बभजास्य
(घ) अङ्केन + अस्य = अङ्केनादाय
(ङ) श्वग + अस्य = खगाधिपः

रावणः	जटायुः
सशराः	महाबलः
हताश्वः	पतगसत्तमः
भग्नधन्धा	महागृध्रः
क्रोधमूर्च्छितः	खगाधिप
सरथः	पतगेश्वरः
कवची	
शरी	

प्रश्न 5.
'क' स्तम्भे लिखितानां पदानां पर्यायाः 'ख' स्तम्भे लिखिताः। तान् यथासमक्षं योजयत –

उत्तर:

क	ख
कवची	अपतत्
आशु	पक्षिश्रेष्ठः
विरथः	पृथिव्याम्
पपात	कवचधारी
भुवि	शीघ्रम्
पतगसत्तमः	रथविहीनः

प्रश्न 6.
अधोलिखितानां पदानां/विलोमपदानि मञ्जूषायां दत्तेषु चित्वा यथासमक्षं लिखत –

उत्तर:

क	ख
कवची	कवचधारी
आशु	शीघ्रम्
विरथः	रथविहीनः
पपात	अपतत्
भुवि	पृथव्याम्
पतगसत्तमः	पक्षिश्रेष्ठः

प्रश्न 7.
(क) अधोलिखितानि विशेषणपदानि प्रयुज्य संस्कृतवाक्यानि रचयत –

1. शुभाम् ....
2. हतसारथिः ....
3. कवची ....
4. खगाधिपः ....
5. वामेन ....

उत्तर:

1. शुभाम् रावणः शुभां सीतां अपहृतवान्।
2. हतसारथिः हतसारथि: रावणः भुवि अपतत्।
3. कवची युद्धे कवची सैनिक: निश्शङ्क बुद्धते।
4. खगाधिपः खगाधिप जटायुः वीरगति प्राप्तः।
5. वामेन कदापि वामेन मार्गेण न गन्तव्यम्।

(ख) उदाहरणमनसत्य समस्तं पदं रचयत –
यथा-त्र्याणां लोकानां समाहारः – त्रिलोकी

1. पञ्चाना वटानां समाहारः – ....
2. सप्ताना पदानां समाहारः – ....
3. अष्टानां भुजानां समाहारः – ....
4. चतुर्णा मुखाना समाहारः – ....

उत्तर:

1. पञ्चानां बटानां समाहारः – पञ्चवटी
2. सप्तानां पदानां समाहारः – सप्तपदी
3. अष्टानां भुजानां समाहारः – अष्टभुजी
4. चतुर्णा मुखानां समाहारः – चर्तुमुखी

मन्दम् पुण्यकर्मणा हसन्ती अनार्य अनतिक्रम्य
प्रदाय देवेन्द्रेण प्रशंसेत् दक्षिणेन युवा

	पदानि	विलोमशब्दाः
(क)	विलपन्ती	....
(ख)	आर्य	....
(ग)	राक्षसेन्द्रेण	....
(घ)	पापकर्मण	....
(ङ)	क्षिप्रम्	....
(च)	विगर्हयेत्	....
(छ)	वृद्धः	....
(ज)	आदाय	....
(झ)	वामेन	....
(ञ)	अतिक्रम्य	....

	पदानि	विलोमशब्दाः
(क)	विलपन्ती	**हसन्ती**
(ख)	आर्य	**अनार्य**
(ग)	राक्षसेन्द्रेण	**देवेन्द्रेण**
(घ)	पापकर्मण	**पुण्यकर्मणा**
(ङ)	क्षिप्रम्	**मन्दम्**
(च)	विगर्हयेत्	**प्रशंसेत्**
(छ)	वृद्धः	**युवा**
(ज)	आदाय	**प्रदाय**
(झ)	वामेन	**दक्षिणेन**
(ञ)	अतिक्रम्य	**अनतिक्रम्य**